

Nr 16

Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motioner angående jordbrukets rationalisering m. m.

Motionerna

I motionen 1973:200 av herr Fågelsbo (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om översyn av de regler som gäller för rationaliseringsstödet i syfte att inrikta detsamma efter principen om ett successivt uppbyggande av mindre enheter till större.

I motionen 1973:323 av herr Helén m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga (punkterna 2 och 3), 2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att 1972 års jordbruksutredning genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att göra en översyn av frågor rörande jordbrukets rationalisering, varvid de riktlinjer som anges i motionen blir vägledande, 3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en översyn av formerna för handläggningen av ärenden i lantbruksnämnderna i syfte att förstärka det demokratiska inflytandet.

I motionen 1973:328 av herr Krönmark m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om en så skyndsam översyn av lantbruksnämndernas verksamhet, i syfte att nå en bättre anpassning till jordbrukets aktuella behov, att förslag kan föreläggas nästa års riksdag.

I motionen 1973:329 av herr Leuchovius m. fl. (m) föreslås att riksdagen i anledning av motionen hos Kungl. Maj:t hemställer om sådan ändring av rationaliseringskungörelsen 1967:453 om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m. 1. att bärkraftiga och effektiva familjejordbruk kan åstadkommas, 2. att rationaliseringsstöd kan utgå till deltidjordbruk, 3. att rationaliseringsstöd kan utgå till kombinerade jord- och skogsbruk, 4. att driftslån, exempelvis tioåriga, kan erhållas utan de nuvarande kraven på förvärv eller arrendering av ytterligare arealer, 5. att mindre rationaliseringsåtgärder kan stödjas utan strikta krav på långsiktiga lönsamhetskalkyler.

I motionen 1973:340 av herr Wictorsson (s) föreslås att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär förslag till åtgärder för att inom ramen för jordbrukets rationalisering medge statligt stöd till deltidjordbruk inom landets skärgårdsområden, dvs. de öar som saknar fast landförbindelse.

I motionen 1973:496 av fru Jonäng m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga (punkterna 1, 2 och 3), att riksdagen hos Kungl. Maj:t uttalar 1. att lantbruksnämnderna erhåller ökade möjligheter att lämna garantier för driftslån, liksom ökade möjligheter att lämna ekonomiskt stöd för markanskaffning, 2. att särskilda åtgärder vidtages för bibehållande av ett aktivt jordbruk och genomförande av möjliga långsiktiga rationalise-

ringsåtgärder, t. ex. täckdikning, 3. att rådgivnings- och informationsverksamheten intensifieras i samarbete med lantbrukets organisationer och i berörda delar arbetsmarknads- och sociala myndigheter m. fl.

I motionen 1973:497 av herr Josefson i Arrie m. fl. (c) hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att det fortsatta arbetet för jordbrukets rationalisering bör inriktas på åstadkommande av bärkraftiga och effektiva familj jordbruk i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motionen 1973:500 av herr Magnusson i Nennesholm m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning i syfte att åstadkomma en översyn av bestämmelserna för statlig lånegaranti vid förvärv av jordbruksfastighet även om jordbruket inte är att betrakta som bärkraftigt jordbruk samt om ändring så att statligt bostadslån kan lämnas även om den tänkta bostaden ligger utanför planlagt område.

I motionen 1973:1388 av herr Fälldin m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga (punkterna 1 b, 4 och 5 a), att riksdagen 1. uttalar b) att sambandet mellan jord- och skogsbruk skall bevaras och driften av sådana företag främjas, 4. hos Kungl. Maj:t begär sådana ändringar i bestämmelserna rörande statligt stöd till jordbrukets rationalisering att a) jordbruks- och skogsdelen vid kombinerade företag gemensamt tas i betraktande vid bedömningen av olika rationaliseringsåtgärder, b) statligt stöd kan utgå till enskilda personer även för förvärv av rena skogsbruksföretag, c) deltidjordbruk inte skall undantagas från möjlighet till rationaliseringsstöd, d) rationaliseringspolitiken bör inriktas på en stegvis uppbyggnad av familjeföretag inom jordbruk och skogsbruk, e) även naturvårds- och miljömässiga skäl kan medtagas i underlaget för bedömning av rationaliseringsstöd, 5. hos Kungl. Maj:t hemställer att a) en översyn verkställs av gällande rationaliseringskungörelse samt av formerna för handläggning av ärenden i lantbruksnämnderna i syfte att främja en mera demokratisk ordning.

I motionen 1973:1428 av herr Pettersson i Örebro m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om översyn av gällande regler för lantbruksnämndernas försäljningsverksamhet i enlighet med vad som i motionen angetts.

Utskottet

Enligt gällande riktlinjer för jordbrukspolitiken skall en fortsatt snabb rationalisering främjas. Det innebär bl. a. att statens insatser på detta område skall medverka till att göra jordbruksföretagen så effektiva som möjligt. Stöd till uppbyggnad av sådana företag bör i princip ske utan begränsning till någon särskild företagsform. Stödet bedömdes dock enligt uttalande av statsmakterna år 1967 komma att domineras av arbetet med att bygga upp bärkraftiga familj jordbruk. Statligt ekonomiskt stöd skall normalt utgå endast till jordbruksföretag som äger eller kan antas inom en nära framtid få förutsättningar för rationell jordbruks-

drift. En viss utvidgning av stödmöjligheterna har dock genomförts under senare år. Visst statligt stöd till begränsat utvecklingsbara jordbruk kan sålunda numera utgå enligt beslut av riksdagen åren 1971 och 1972.

Den föregående år tillkallade jordbruksutredningen skall enligt direktiven inte göra någon översyn av principerna för jordbrukets rationalisering, såvida inte detta aktualiseras i samband med andra frågor som utredningen behandlar. Dock skall utredningen vid utformningen av jordbruksstödet bl. a. överväga frågan om en utbyggnad av investeringsstödet.

I de nu behandlade motionerna föreslås dels vissa ändringar i gällande bestämmelser för stödet till jordbrukets rationalisering, dels utredning i syfte att åstadkomma sådana ändringar. Flertalet av de i motionerna upptagna förslagen överensstämmer med sådana som riksdagen tidigare upprepade gånger behandlat.

Enligt motionerna 1973:200, 1973:323, 1973:329, 1973:497 och 1973:1388 bör rationaliseringsstödet i första hand inriktas på uppbyggnaden av familj jordbruk. I dessa motioner anføres bl. a. att bestämmelserna nu ofta tillämpas så att större jordbruk får företräde framför mindre vid kreditgarantigivning och vid köp av tillskottsmark. Vidare bör enligt några av motionerna gällande regler ses över i syfte att underlätta stegvis uppbyggnad av familj jordbruk.

Utskottet vill i anledning av motionerna framhålla att enligt tillgängliga uppgifter lantbruksnämndernas arbete domineras av uppbyggandet av bärkraftiga familj jordbruk. Stödet är därvid i stor utsträckning inriktat på en stegvis rationalisering. Ramarna för det ekonomiska stödet har under de senaste åren inte fullt utnyttjats, varför stödet till uppbyggnad av familj jordbruk inte begränsats av medelsbrist. Enligt utskottets mening saknas därför anledning att fastställa inriktningen av stödet på i motionerna angivet sätt.

Som villkor för statligt finansieringsstöd gäller bl. a. att investeringen skall vara lönsam ur företagsekonomisk synpunkt. I motionen 1973:329 begärs att mindre rationaliseringsåtgärder skall kunna stödjas utan strikta krav på långsiktig lönsamhet. Särskilt nämns byggnadsåtgärder i syfte att förbättra arbetsmiljön.

Utskottet får erinra om att statligt ekonomiskt stöd redan kan utgå till mindre rationaliseringsåtgärder vid vissa jordbruk med begränsade utvecklingsmöjligheter utan krav på långsiktig lönsamhet för företaget. Detta gäller stödet till vissa jordbruk i norra Sverige, stödet till vissa företag med mjölkproduktion och stödet till miljövårdande åtgärder inom jordbruks- och trädgårdsföretag. Härvid stöds i betydande utsträckning byggnadsförbättringar som resulterar i en gynnsammare arbetsmiljö. Enligt utskottets mening bör vid beviljande av statligt ekonomiskt stöd till jordbrukets rationalisering avsteg ej göras från lönsamhetskravet, om inte särskilda skäl talar för detta. Tillräckliga skäl att vid ytterligare typer av investeringar frångå huvudprincipen har enligt utskottets mening inte anförts i motionen 1973:329, varför yrkandet inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan år 1967 gäller att tillkomsten och fortvaron av deltidjordbruk, vars innehavare har sin huvudsakliga sysselsättning utanför jord- och skogsbruksnäringen, inte skall främjas genom ekonomiskt stöd. I motionerna 1973:323, 1973:329 och 1973:1388 framläggs förslag som syftar till sådan ändring av bestämmelserna att rationaliseringsstöd åter skall kunna utgå till deltidjordbruk. Även i motionen 1973:241, vartill hänvisas i den till jordbruksutskottet remitterade motionen 1973:773 (JoU 1973:15), görs uttalanden till förmån för en sådan ändring. I motionen 1973:340 föreslås att rationaliseringsstöd skall kunna utgå till deltidjordbruk inom landets skärgårdsområden.

Beträffande förslagen om att generellt införa rationaliseringsstöd till deltidjordbruk får utskottet i likhet med tidigare år uttala att för rationaliseringsverksamheten tillgängliga statliga resurser bör inriktas på uppbyggnad av enheter av sådan storlek, att det finns möjligheter att vid dem på sikt bedriva en effektiv och konkurrenskraftig produktion. Ett jordbrukspolitiskt stöd till deltidjordbruk, som endast ger ett mindre bidrag till brukarens försörjning, skulle f. ö. inte nämnvärt förbättra dennes inkomst. Utskottet kan inte finna att i föreliggande motioner anförts sådana skäl som motiverar att riksdagen ändrar inställning till frågan om stöd åt deltidjordbruken. Ifrågavarande förslag i motionerna 1973:323, 1973:329 och 1973:1388 avstyrks således av utskottet.

Det i motionen 1973:340 framlagda förslaget om ett rationaliseringsstöd till deltidjordbruk i skärgårdsområden torde nära sammanhånga med frågan om ett utvidgat regionalpolitiskt jordbruksstöd, en fråga som riksdagen begärt att Kungl. Maj:t skall ge 1972 års jordbruksutredning uppdrag att ta upp (InU 1972:28, rskr 1972:347). Utskottet finner med hänsyn härtill att motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt motionen 1973:1388 bedrivs en betydande del av vår jordbruksproduktion vid kombinerade jord- och skogsbruksföretag. Denna företagstyp är enligt motionen mycket fördelaktig. Det föreslås därför att riksdagen skall uttala sig för att sambandet mellan jord- och skogsbruk skall bevaras och att driften av sådana företag skall främjas. I nämnda motion liksom i motionen 1973:329 föreslås att vid lönsamhetsprövningen av en rationaliseringsåtgärd hela företaget, dvs. både jordbruks- och skogsdelen, bör beaktas. Enligt sistnämnda motion bör rationaliseringsstöd kunna utgå till kombinerade jord- och skogsbruk. Uttalande av motsvarande innebörd görs i motionen 1973:241.

Utskottet får i anledning av nu nämnda motionsyrkanden erinra om att 1967 års riksdag vid behandlingen av de jordbrukspolitiska riktlinjerna särskilt tog upp frågan om rationalisering av kombinerade jord- och skogsbruksföretag. Bl. a. utgick riksdagen (JoU 1967:25, rskr 1967:280) från att den som saknade full sysselsättning i jordbruket kunde komplettera med arbete i egen skog varigenom företaget kunde komma att uppvisa full bärkraft. Utskottet är f. n. inte berett förorda några ytterligare uttalanden från riksdagens sida om sambandet mellan jord- och skogsbruk i avvaktan på behandlingen av det nyligen framlagda utredningsförslaget om den framtida skogspolitiken.

Som villkor för statligt ekonomiskt stöd till investering i jordbruket vid kombinerat jord- och skogsbruksföretag gäller att jordbruksdelen skall ha sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma. Detta innebär att i jordbruksdelen insatt arbete och kapital skall ge full timersättning resp. normal förräntning. Eventuellt bristande lönsamhet i jordbruksdelen bör inte anses kunna kompenseras genom förekommande överskott från skogsbruksdelen. Däremot kan den kompletterande sysselsättningen i och inkomsten från skogsbruksdelen beaktas vid bedömningen av företagets rationalitet och bärkraft.

Av det sagda framgår att rationaliseringsstöd till kombinerade jord- och skogsbruk kan utgå om bl. a. nämnda lönsamhetskrav är uppfyllt. Vidare kan statligt stöd under vissa förutsättningar utgå vid yttre rationalisering i form av tillskottsförvärv av skogsmark till brukningsenhet, antingen denna består av enbart jordbruksmark, enbart skogsmark eller en kombination av båda. Utskottet finner inte skäl föreslå någon ändring av angivna riktlinjer för stöd till kombinerade jord- och skogsbruksföretag, varför utskottet anser att föreliggande motionsyrkanden bör lämnas utan åtgärd.

I motionerna 1973:329 och 1973:496 föreslås ökade möjligheter för jordbrukare att erhålla lånegaranti för driftslån. Dessa lån borde enligt förstnämnda motion kunna utgå till etablerade jordbrukare även utan krav på samband med förvärv eller arrende av tillskottsareal.

Såsom anges i motionen 1973:329 kan garanti för driftslån till etablerade jordbrukare utgå i samband med yttre rationaliseringsåtgärd av mera väsentlig omfattning och vid genomgripande produktionsomläggning. Dessutom infördes enligt riksdagsbeslut år 1971 (prop. 1971:1 bil. 11, JoU 1971:38, rskr 1971:217) möjlighet att erhålla garanti för driftslån för att avhjälpa tillfälliga likviditetssvårigheter. Driftslån kan således redan beviljas utan krav på samband med utvidgning av jordbruksarealen. Utskottet finner att bärande skäl inte anförts för att i enlighet med motionerna ytterligare utöka möjligheterna att bevilja garanti för driftslån, varför nu ifrågasvarande motionsyrkande avstyrks.

Gällande bestämmelser bör enligt motionen 1973:1388 ändras så att även naturvårds- och miljövårdsskäl kan beaktas vid bedömning av rationaliseringsstöd. Utskottet får i anledning härav erinra om att statsmedel fr. o. m. innevarande budgetår anvisats för försöksverksamhet med landskapsvårdande åtgärder inom odlingslandskapet. Bl. a. skall därvid prövas lämpligheten av att säkerställa skötseln av skyddsvärda områden genom avtal med markägaren. Utskottet uttalade föregående år i anledning av en motion, att i den mån sådant avtal ger jordbrukaren ett inkomsttillskott i jordbruksdriften, bör detta tillskott kunna beaktas vid prövning av jordbruksföretagets ekonomiska resultat i samband med framställning om stöd till rationalisering. Även i övrigt borde naturvårdsintressena så långt möjligt beaktas i arbetet med jordbrukets rationalisering. Riksdagen beslöt att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet sålunda anförde (JoU 1972:6, rskr 1972:89). Med hänvisning till det anförda finner utskottet att någon ytterligare åtgärd

från riksdagens sida i anledning av motionsyrkandet ej erfordras.

I motionen 1973:1388 föreslås vidare att enskilda personer ges möjlighet att erhålla statligt stöd för förvärv av rena skogsbruksföretag. Utskottet får hänvisa till att denna fråga ingått i vad skogspolitiska utredningen haft i uppdrag att pröva. Motionsyrkandet synes därför i likhet med tidigare väckta motioner i samma fråga inte nu böra påkalla någon åtgärd från riksdagens sida.

I motionen 1973:500 har ifrågasatts statligt kreditstöd vid förvärv av ej bärkraftiga jordbruk främst för bostadsändamål. Eventuellt sådant stöd bör enligt utskottets mening ej belasta de medelsramar som är avsedda för jordbrukets rationalisering. Motionen bör inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt motionen 1973:323 bör 1972 års jordbruksutredning genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att i enlighet med i motionen angivna riktlinjer göra en översyn av frågor rörande jordbrukets rationalisering. I vad motionsyrkandet avser stöd till s. k. animaliefabriker har det behandlats i utskottets betänkande 1973:14. Utskottet har där föreslagit att motionen i nämnda del överlämnas till jordbruksutredningen för övervägande. Utskottets ställningstagande till motionen i övrigt i nu förevarande avseende innebär att begäran om tilläggsdirektiv avstyrks.

I motionen 1973:496 begärs mot bakgrund av en beskrivning av förhållandena inom norrländskt jordbruk att rådgivnings- och informationsverksamheten till jordbrukarna skall intensifieras och att särskilda åtgärder skall vidtas för bibehållande av ett aktivt jordbruk och genomförande av långsiktiga rationaliseringsåtgärder. Vidare bör enligt motionen möjligheterna att lämna ekonomiskt stöd för markanskaffning ökas. Utskottet får erinra om att omfattande statliga insatser av det slag motionärerna anger redan görs genom lantbruksnämndernas försorg. Exempelvis kan nämnas att riksdagen för nästa budgetår anvisat ett belopp av 4 milj. kr. till kursverksamhet för jordbrukets rationalisering. Vidare bedrivs rådgivning av jordbrukets organisationer. I sammanhanget bör också nämnas att glesbygdsutredningen nyligen föreslagit viss förstärkning av rådgivningen i glesbygdsområden. Utskottet vill understryka betydelsen av den rådgivnings- och kursverksamhet som sålunda bedrivs. Med hänsyn till de insatser som görs på området anser utskottet likväl att föreliggande motionsyrkanden inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

En skyndsam översyn av lantbruksnämndernas verksamhet bör enligt motionen 1973:328 göras i syfte att nedbringa kostnaderna för verksamheten. Motionärerna räknar med att nämnda kostnader skall kunna sänkas med minst 10 procent och att kostnadsutvecklingen fortsättningsvis skall stå i rimlig proportion till utvecklingen på jordbrukets område.

Utskottet vill för sin del framhålla att medelsanvisningen till lantbruksnämnderna under perioden 1967/68–1973/74 i realiteten inte medfört någon ökning av resurstilldelningen utan fastmera inneburit att nämnderna fått vidkännas en viss åtstramning härvidlag. Utskottet vill

vidare erinra om att anslaget till lantbruksnämnderna för nästa budgetår, efter kompensation för löne- och prisomräkning m. m., ansetts kunna minskas med 0,5 milj. kr. Att anslagen till lantbruksnämnderna ökat beror huvudsakligen på den allmänna löne- och kostnadsstegringen samt i viss mån på att lokalkostnaderna numera till skillnad från tidigare inräknas i anslagsbeloppet. En prövning av medelsbehovet för lantbruksnämnderna liksom för annan statlig verksamhet bör ske och sker också årligen i budgetarbetet. Vidare verkar bl. a. riksrevisionsverket och statskontoret för en effektivisering av den statliga verksamheten. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1973:328.

Enligt motionen 1973:1428 har den enskilde markägaren inte möjlighet att till högre instans överklaga lantbruksnämnds markförsäljning, även om han såsom ägare av grannfastighet har direkt intresse i ärendet. Eftersom detta kan anses otillfredsställande föreslår motionärerna att gällande regler överses och att de ändras så att prövning av besvär kan ske.

Enligt vad utskottet inhämtat bl. a. från lantbruksstyrelsen utreder lantbruksnämnd före markförsäljning, bl. a. genom att höra berörda markägare i grannskapet, hur markområdet lämpligast kan användas i rationaliseringssyfte. Sedan lantbruksnämnd fattat beslut om markförsäljning, är det praxis att köpeavtal sätts i kraft omgående. Dock skall enligt gällande föreskrifter nämndens beslut om markförsäljning underställas lantbruksstyrelsens prövning om minst två ledamöter eller minst en ledamot och föredraganden haft annan mening än majoriteten.

Enligt nuvarande praxis vid lantbruksnämnds handläggning av markförsäljningsärende finns det sålunda normalt inte någon möjlighet att till följd av besvär ändra nämndens beslut. Det skulle givetvis vara möjligt att införa den ordningen att lantbruksnämnd ej gjorde upp köpeavtal förrän nämndens försäljningsbeslut vunnit laga kraft. En sådan ordning skulle emellertid medföra en rad problem. Det skulle exempelvis bli svårt att avgränsa vilka som skulle tillerkännas besvärsrätt. Vidare skulle svårigheter uppstå att bestämma besvärstidens början. Att ändra nuvarande praxis så att en reell besvärsrätt infördes i lantbruksnämndernas markförsäljningsärenden skulle såvitt utskottet kunnat finna innebära att en tidsödande och tungrodd administrativ ordning infördes. Det kan här nämnas att lantbruksnämnderna årligen genomför ca 2 500 markförsäljningar. Utskottet finner mot denna bakgrund inte tillräckliga skäl att förorda en sådan översyn som begärts i motionen 1973:1428.

Slutligen tas här upp ett förslag i motionerna 1973:323 och 1973:1388 om en översyn av formerna för handläggning av ärenden i lantbruksnämnderna i syfte att främja en mera demokratisk ordning. Enligt motionerna bör kommunerna, Ortsombuden och berörda jordbrukare ges ett större inflytande vid lantbruksnämnds beslut i rationaliseringsärende än som nu förekommer.

Utskottet vill i anledning av motionen framhålla att i lantbruksnämnderna ingår lekmanledamöter och bland dem representanter för

lantbrukarna. Innan ärende tas upp till avgörande i nämnd eller delegation bereds det bl. a. genom att vederbörande ortsombud hörs. I ärende som rör markdispositioner hör nämnden vidare de direkt berörda markägarna. Det bör i sammanhanget nämnas att ortsombud utses av lantbruksnämnden på förslag av vederbörande kommun. Utskottet finner att de i motionerna nämnda intressenterna väl kan göra sina synpunkter gällande vid nuvarande handlägningsordning i lantbruksnämnderna, varför förevarande motionsyrkanden inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer utskottet att riksdagen

1. lämnar utan åtgärd motionerna 1973:200, 1973:329, yrkande 1, 1973:497, 1973:1388, yrkande 4 d, samt 1973:323, yrkande 2, sistnämnda motion såvitt avser successiv uppbyggnad av familjeföretag,
2. avslår motionen 1973:329, yrkande 5,
3. avslår motionerna 1973:329, yrkande 2, 1973:1388, yrkande 4 c, samt 1973:323, yrkande 2, sistnämnda motion såvitt avser stöd till deltidjordbruk,
4. lämnar motionen 1973:340 utan åtgärd,
5. lämnar motionerna 1973:329, yrkande 3, samt 1973:1388, yrkandena 1 b och 4 a, utan åtgärd,
6. avslår motionerna 1973:329, yrkande 4, och 1973:496, yrkande 1, sistnämnda motion såvitt avser driftslån,
7. lämnar motionen 1973:1388, yrkande 4 e, utan åtgärd,
8. anser motionen 1973:1388, yrkande 4 b, besvarad med vad utskottet i det föregående anfört,
9. avslår motionen 1973:500,
10. lämnar utan åtgärd motionen 1973:323, yrkande 2, i återstående del, dock ej i vad avser stöd till s. k. animaliefabrik,
11. lämnar utan åtgärd motionen 1973:496, yrkandena 1, 2 och 3, såvitt de ej behandlats i det föregående,
12. lämnar motionen 1973:328 utan åtgärd,
13. lämnar motionen 1973:1428 utan åtgärd,
14. lämnar motionerna 1973:323, yrkande 3, och 1973:1388, yrkande 5 a, utan åtgärd.

Stockholm den 27 mars 1973

På jordbruksutskottets vägnar
NILS G. HANSSON

Närvarande: herrar Hansson i Skegrie (c), Mossberger (s), Persson i Skänninge (s), Hedström (s), Jonasson (c), Magnusson i Tanum (s), Augustsson (s), Larsson i Borrby (c), fru Lindberg (s), herrar Takman (vpk), Johansson i Holmgården (c)*, fru Olsson i Helsingborg (c)*, fru Theorin (s), herrar Leuchovius (m)* och Strömberg (fp),

dock att, såvitt avser utskottets hemställan under 1, vid behandlingen deltagit herrar Antby (fp), Krönmark (m), Berndtsson i Bokenäs (fp) och fröken Anderson i Lerum (s)* i stället för herrar Magnusson i Tanum (s), Johansson i Holmgården (c), fru Olsson i Helsingborg (c) och herr Strömberg (fp) och, såvitt avser utskottets hemställan under 11–14, vid behandlingen deltagit herr Antby (fp) i stället för fru Olsson i Helsingborg (c).

*Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservationer

1. beträffande stöd till successiv uppbyggnad av familjeföretag

av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Jonasson (c), Larsson i Borrby (c), Krönmark (m), Berndtsson i Bokenäs (fp) och Leuchovius (m) som anser att

dels det avsnitt av utskottets yttrande som på s. 2 börjar med "Enligt gällande" och som på s. 3 slutar med "gånge behandlat" bort ha följande lydelse:

Enligt gällande riktlinjer för jordbrukspolitiken skall en fortsatt, snabb rationalisering främjas. Det innebär bl. a. att statens insatser på detta område skall medverka till att göra jordbruksföretagen så effektiva som möjligt. Samtidigt som rationaliseringsarbetet särskilt skall främja specialisering och övergång till jordbruksdrift i större skala, skall möjligheterna till ett successivt uppbyggande av jordbruksföretagen mot allt effektivare enheter tillvaratas. I anslutning till dessa uttalanden konstaterade riksdagen att till följd av föreliggande struktur inom jordbruket rationaliseringsverksamheten under överskådlig tid väntades komma att domineras av arbetet med att bygga upp bärkraftiga familj jordbruk. Statligt ekonomiskt stöd skall enligt gällande bestämmelser normalt utgå — — — (lika med utskottet) — — — och 1972.

Den föregående — — — (lika med utskottet) — — — av investeringsstödet. I de nu behandlade motionerna föreslås dels vissa ändringar i gällande bestämmelser för stödet till jordbrukets rationalisering, dels utredning i syfte att åstadkomma sådana ändringar.

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "angivet sätt" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning kan det inte bestridas att den hittillsvarande tillämpningen av 1967 års riktlinjer synes innebära att förhållandevis stora enheter ges företräde vid beviljandet av kreditgarantier för jordbrukets rationalisering, medan mindre och medelstora familj jordbruk vägras sådant stöd. Vidare får ofta ett större jordbruk företräde framför ett mindre vid kompletteringsköp. Det är enligt utskottets mening angeläget att det statliga stödet kan underlätta en successiv

uppbyggnad av mindre och medelstora företag till större enheter. Det bör därför uppdras åt 1972 års jordbruksutredning att i angivna syfte göra en översyn av bestämmelserna för stödet till jordbrukets rationalisering.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. som sin mening ger Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört i anledning av motionerna 1973:200, 1973:329, yrkande 1, 1973:497, 1973:1388, yrkande 4 d, samt 1973:323, yrkande 2, sistnämnda motion såvitt avser successiv uppbyggnad av familjeföretag.

2. beträffande tillämpningen av lönsamhetskravet vid stödgivning till rationaliseringsåtgärd

av herrar Hansson i Skegrie (c), Jonasson (c), Larsson i Borrby (c), Johansson i Holmgården (c), fru Olsson i Helsingborg (c), herrar Leuchovius (m) och Strömberg (fp) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Utskottet får" och slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Den av utskottet inledningsvis nämnda utvidgningen av rationaliseringsstödet att gälla även begränsat utvecklingsbara jordbruksföretag innebär att möjlighet införts att i vissa fall stödja mindre rationaliseringsåtgärder utan krav på långsiktig lönsamhet för företaget. Härvid stöds bl. a. byggnadsförbättringar som resulterar i en gynnsammare arbetsmiljö. Enligt utskottets mening bör på liknande sätt avkall på lönsamhetskravet kunna göras även i andra fall då mindre rationaliseringsåtgärder är aktuella, särskilt när dessa åtgärder erfordras för att förbättra arbetsmiljön.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. som sin mening ger Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört i anledning av motionen 1973:329, yrkande 5,

3. beträffande rationaliseringsstöd till deltidjordbruk

av herrar Hansson i Skegrie (c), Jonasson (c), Larsson i Borrby (c), Johansson i Holmgården (c), fru Olsson i Helsingborg (c), herrar Leuchovius (m) och Strömberg (fp) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Beträffande förslagen" och slutar med "av utskottet" bort ha följande lydelse:

Enligt gällande riktlinjer för jordbrukspolitiken lämnas statligt rationaliseringsstöd normalt endast till jordbruksföretag vars jordbruksdrift är eller inom en nära framtid kan göras effektiv och rationell. Från denna utgångspunkt finns det enligt utskottets mening starka skäl för att stöd ges även till deltidjordbruk, vid vilken företagsform driften med hjälp av modern teknik lika väl som vid andra jordbruk kan göras effektiv. Det är även från flera synpunkter av värde att på landsbygden ha kvar nu ifrågavarande bebyggelse och befolkning. Genom kombinationen med

jordbruk kan det vidare bli möjligt för hantverkare och andra yrkesutövare att få en god försörjning. Utskottet finner det således angeläget, att möjlighet öppnas att ge statligt ekonomiskt stöd till rationalisering av deltidjordbruk. 1972 års jordbruksutredning bör få i uppdrag att utforma förslag till de närmare riktlinjerna för detta stöd.

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna 1973:329, yrkande 2, 1973:1388, yrkande 4 c, samt 1973:323, yrkande 2, sistnämnda motion såvitt avser stöd till deltidjordbruk,

4. beträffande rationaliseringsstöd till kombinerade jord- och skogsbruksföretag

av herrar Hansson i Skegrie (c), Jonasson (c), Larsson i Borrby (c), Johansson i Holmgården (c), fru Olsson i Helsingborg (c), herrar Leuchovius (m) och Strömberg (fp) som anser att

dels det avsnitt av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Utskottet får" och som på s. 5 slutar med "utan åtgärd" bort ha följande lydelse:

Jord- och skogsbruk bedrivs såsom anförts i motionen 1973:1388 i betydande utsträckning vid kombinerade företag. Denna företagstyp har enligt utskottets mening mycket stora fördelar, varför det är angeläget att sambandet mellan jord- och skogsbruk bevaras. Från samhällets sida bör driften av sådana företag på olika sätt främjas, bl. a. genom stöd till rationalisering.

Enligt gällande bestämmelser för stöd till jordbrukets rationalisering utgår stöd till kombinerade jord- och skogsbruk endast om jordbruksdelen har sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma. Detta innebär att i jordbruksdelen insatt arbete och kapital skall ge full timersättning resp. normal förräntning. Eventuellt bristande lönsamhet i jordbruksdelen får inte kompenseras genom förekommande överskott från skogsbruksdelen. Däremot kan den kompletterande sysselsättningen i och inkomsten från skogsbruksdelen beaktas vid bedömningen av företagets rationalitet och bärkraft.

Av utskottets uttalande i det föregående, att driften av kombinerade jord- och skogsbruksföretag bör främjas, följer att de hittillsvarande restriktiva principerna för rationaliseringsstöd till denna företagstyp bör ändras. Vid lönsamhetsprövningen av en rationaliseringsåtgärd bör enligt utskottets mening i fortsättningen inte göras en uppspjälkning i en jordbruks- och en skogsdel, utan företaget bör betraktas som en enhet, och totaleffekten för företaget av rationaliseringsåtgärden bör läggas till grund för bedömningen.

dels utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna 1973:329, yrkande 3, samt 1973:1388, yrkandena 1 b och 4 a,

5. beträffande vidgad rätt till driftslån till jordbrukare
av herrar Hansson i Skegrie (c), Jonasson (c), Larsson i Borrbj (c),
Johansson i Holmgården (c), fru Olsson i Helsingborg (c), herrar
Leuchovius (m) och Strömberg (fp) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Såsom
anges" och slutar med "motionsyrkande avstyrks" bort ha följande
lydelse:

Redan etablerade jordbrukare kan erhålla statlig garanti för driftslån
dels i samband med yttre rationaliseringsåtgärd av mera väsentlig
omfattning, dels vid genomgripande produktionsomläggning, dels också
fr. o. m. år 1971 för att avhjälpa tillfälliga likviditetssvårigheter. Även i
andra fall kan ett driftslån ge positiva effekter för jordbruksdriftens
rationalisering. Driftslån till etablerade jordbrukare bör därför enligt
utskottets mening inte längre förbehållas för de nämnda situationerna
utan bör kunna beviljas även vid andra tillfällen, t. ex. i samband med
investeringar av mera begränsad omfattning som syftar till att åstadkom-
ma bättre arbetsförhållanden eller rationellare drift.

dels utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet
anfört i anledning av motionerna 1973:329, yrkande 4, och
1973:496, yrkande 1, sistnämnda motion såvitt avser drifts-
lån,

6. beträffande översyn av vissa frågor rörande jordbrukets rationali-
sering

av herrar Hansson i Skegrie (c), Jonasson (c), Larsson i Borrbj (c),
Johansson i Holmgården (c), fru Olsson i Helsingborg (c), herrar
Leuchovius (m) och Strömberg (fp) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Enligt
motionen 1973:323" och slutar med "tilläggsdirektiv avstyrks" bort ha
följande lydelse:

Enligt motionen 1973:323 — — — (lika med utskottet) — — — för
övervägande. I överensstämmelse med vad utskottet i det föregående
anfört på olika punkter i anledning av bl. a. nu ifrågavarande motions-
yrkande förordar utskottet att 1972 års jordbruksutredning erhåller
uppgift att göra en översyn av rationaliseringspolitiken. Därvid bör vad
utskottet i det föregående anfört vara vägledande.

dels utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet
anfört i anledning av motionen 1973:323, yrkande 2, i
återstående del utom i vad avser stöd till s. k. animaliefabrik,

7. beträffande handläggningsordningen vid lantbruksnämnderna
av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Jonasson (c), Larsson i
Borrbj (c), Johansson i Holmgården (c), Leuchovius (m) och Strömberg
(fp) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande som på s. 7 börjar med "Utskottet vill" och som på s. 8 slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i vad som anförts i motionerna om vikten av ett ökat lokalt inflytande över lantbruksnämndernas verksamhet. Förhållandena i detta avseende bör kunna förbättras utan att länsdemokratifrågans lösning avvaktas. De beslut lantbruksnämnderna fattar blir ofta av avgörande betydelse inte bara för sökanden utan även för den berörda bygden. Det är därför i hög grad angeläget att de lokala intressena verkligen kommer fram och beaktas vid nämndernas ställningstaganden. Det finns olika vägar att åstadkomma en förbättrad demokrati på denna punkt. Det kan sålunda ifrågasättas om inte kommunerna själva borde utse ortsombud. Dessa ombuds möjligheter att medverka vid ärendenas handläggning i lantbruksnämnderna bör förbättras. Frågor som kan bli av betydelse för utvecklingen inom ett område bör på lämpligt sätt tas upp direkt med dem som berörs, så att bygdens folk får medverka i planeringen för sin framtid. Utskottet tillstyrker den i motionerna föreslagna översynen av lantbruksnämndernas handläggningsordning i syfte att förstärka det demokratiska inflytandet. Vid översynen bör beaktas vad utskottet i det föregående anför.

dels utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför i anledning av motionerna 1973:323, yrkande 3, och 1973:1388, yrkande 5 a.

Särskilt yttrande

av herr Takman (vpk), som anför:

I princip är det specialisering och övergång till drift i stor skala som bör främjas enligt 1967 års riktlinjer. Uppbyggnaden av bärkraftiga familj jordbruk har dock kännetecknat utvecklingen även under senare år, och det framgår av de uppgifter som utskottet erhållit att ramarna för det ekonomiska stödet inte helt utnyttjats varför utvecklingen efter dessa linjer inte begränsats av medelsbrist. Sannolikt har erfarenheterna i många fall varit föga uppmuntrande. Många av de "KR-jordbruk" eller "SR-jordbruk" som genom lantbruksnämndernas aktiva inköps- och försäljningsverksamhet har bildats av ett flertal småbruk har blivit mycket betungande för innehavaren. Inte sällan har det blivit en obegränsad arbetstid och ständiga ekonomiska svårigheter.

Vänsterpartiet kommunisterna vill slå vakt om de jordbrukare som brukar egna gårdar, och vi stöder de åtgärder som krävs för en effektivisering av familj jordbruken genom yttre rationalisering (komplettering med mera mark) och inre rationalisering (såsom täckdikning, uppförande av moderna byggnader etc.).

Men statistiken är obeveklig. Antalet brukningsenheter minskade under 1950-talet med i genomsnitt 5 000 enheter (gårdar) årligen och

under 1960-talet med över 8 000 årligen. Antalet i jordbruket förvärvs-
arbetande minskade under perioden 1950–1965 med närmare 5 procent
per år. I Norrlandslänen och i Kopparbergs och Värmlands län var den
årliga minskningen i genomsnitt omkring 10 procent.

Jordbrukarna i Norrland, Dalarna och Värmland har som regel inte
fått en rejäl chans att övergå från småbruk till stordrift. Ett främjande av
det kooperativt drivna jordbruket skulle utan tvivel bilda ett konstruktivt
alternativ till familjejordbruket, i vissa jordbruksbygder kanske det enda
verkliga alternativet till den aktuella nedläggnings- och avfolkningspoli-
tiken (som inte varit billig när det gällt att klara beredskapsarbeten,
omskolning och utflyttning av alla jordbrukare som kastats ut i
arbetslöshetsköerna).

Men det är uppenbart att de möjligheter till samdrift som hittills
funnits inte har varit attraktiva. Från tillkomsten av lagen om sambruks-
föreningar (1948) har fram till nu bildats endast ett halvdussin
sambruksföreningar av vilka tre tvingats upphöra på grund av ekonomiska
svårigheter. Den sittande sambruksutredningen har såvitt jag vet inte
presterat någon epokgörande lösning på dessa problem, men all diskus-
sion om det kooperativa jordbrukets framtid i Sverige har de senaste
åren klippts av med hänvisning till det betänkande som lär väntas senare i
år. Någon sakbehandling av denna fråga i jordbruksutskottet har därför
inte kunnat ske, vilket jag finner anledning notera i detta betänkande om
jordbrukets rationalisering.